

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Gamla platser, nya rum

Östman, Ann-Catrin

Published in:
Hufvudstadsbladet

Published: 06/06/2020

Document Version
Accepted author manuscript

Document License
Publisher rights policy

[Link to publication](#)

Please cite the original version:
Östman, A-C. (2020). Gamla platser, nya rum. *Hufvudstadsbladet*. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202201148242>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Gamla platser, nya rum

Suget efter chips och öl är starkt och jag stiger upp ur soffan för att gå till affären ett kvarter bort. Men denna marskväll hejdar jag mig. Plötsligt känns ett besök i den lokala mataffären som ett riskfyllt bestyr och de gånger som jag rör mig mellan butikshyllorna tittar jag ilsket på den som kommer för nära. Då de platser vi har haft till vårt förfogande har blivit färre, känns köandet utanför det lokala bageriet som dagens höjdpunkt och den vetelängd som erbjuds smakar bättre än någonsin förr.

Tillsammans med kolleger har jag under våren studerat småskalig handel. Vi uppmärksammar olika platser där handel idkades under 1800-talet och det tidiga 1900-talet. Det handlar om torghandel och marknader – bland annat sådana som förbjöds när kolera hotade – men också om den informella försäljning som försiggick i hamnar, på stränder och på kyrkbackar. Även på 1800-talet förde rörliga handlande varor till hemmen och bland försäljarna fanns nyanlända och minoriteter. Under arbetets gång märkte vi således att våra frågeställningar fick en oanad aktualitet.

När kyrkfolket samlades på kyrkbacken kunde det hända att kvinnliga försäljare erbjöd vetebröd och på de då nya järnvägsstationerna såldes emellanåt mat och textilier. Dessa former av handel var ofta informella, sporadiska och baserade på såväl sedvänja som tolkningar av äldre lagstiftning. Trots att söndagshandel var förbjuden tillät 1734 års lag försäljning av dryck och mat efter gudstjänst. Ännu i mitten av 1800-talet var handeln strikt reglerad i städerna och förbjuden på landsbygden, men i städerna hade fattiga, redbara kvinnor redan tidigare getts tillstånd för småskalig handel, främst med mat och öl.

Då handelsbegränsningarna luckrades upp blev det nästan något av ett mode att öppna lanthandel. Detta gebit kunde locka både herrskap och tjänstefolk. Bland de tidiga lanthandlarna fanns såväl besuttna och obesuttna ortsbor som stadsbor eller så kallade ståndspersoner som etablerade sig som näringsidkare på landsorten och gårdfarihandlare som slog sig ned. Också en mera småskalig form av lanthandel blev vanlig och i många byar fanns så kallade "kammarhandlar" eller "knuthandlar" för vilka tillstånd inte behövdes.

Vi kan se ett brett spektrum av handel som idkades på varierande platser under det sena 1800-talet. En del av detta utbyte utgick ifrån äldre uppfattningar om att fattiga kunde få försörja sig genom småskalig försäljning. Det här är något som verkar ha fått en ökad betydelse i tider av ekonomisk kris. På landsbygden, där butiker snabbt etablerades, sågs lanthandel emellertid inte alltid som ett riktigt arbete och i början drabbades relativt många av konkurs.

Den rädsla jag kände inför ett besök i affären var tvivelsutan överdriven. Ändå har den här våren fått oss att se betydelsen av det mest vardagliga och gett en ökad medvetenhet om den sårbarhet och ovisshet som vi alla delar. Men vissa arbetsplatser är mera utsatta än andra och förhoppningsvis ska jag även framgent uppskatta besöken i den lokala affären och minnas hur den bulla som såldes nära kyrkan smakade våren 2020.

Ann-Catrin Östman är akademilektor i historia